

MONTE CATANO: REVISTA DEL MUSEU MUNICIPAL DE MONTCADA I REIXAC (COORD.: MERCEDES DURÁN PENEDO)¹

Mercedes Durán, historiadora entusiasta de Montcada i Reixac (ciutat a la qual s'ha dedicat per complet durant molts anys), dirigeix aquesta obra extraordinària. Hi col·laboren Ignacio Achurra, Xavier Colomé, M. Cristina Fornes de Rivera i Iván Salvadó; sense oblidar John C. Shideler, que n'ha escrit el prefaci.

L'obra que presentem commemora el mil·lenari del castell de Montcada, a la plana de Barcelona, a l'entrada de la Ciutat Comtal. Un castell amb els seus termes, que donen nom a una de les famílies més preeminents —la que més— de la Barcelona medieval i, pràcticament, del conjunt de la Catalunya Vella, ja separada de la monarquia franca. És la família dels grans senescals, un càrrec patrimonial que institueix el primer oficial del regne i sempre al servei dels nostres comtes.

Amb una sòlida base documental, els autors ressegueixen la història del castell, amb un origen que es remunta al segle IX, en un moment en què les forces cristianes han ocupat el país fins a la ciutat de Barcelona, per bé que el seu territori encara patirà contínues ràtzies sarraïnes fins que la nova població es consolidi. El castell montcadenc és, precisament, un dels elements defensius inicials que es construeixen al punt anomenat turó de Montcada. Aquest és, en tot cas, el lloc que es coneix ja com a *Monte Catano* (o *Montis Catanis*, *Montcata*, etc.).

Ja dins i al voltant d'aquesta fortificació neix, com sol ocórrer a l'alta edat mitjana catalana, un nucli de població, la vila de Timinum, germen de la futura Montcada. Una comunitat ben protegida dins dels seus murs, que suporta diversos atacs sarraïns a la darrerria del segle X.

Els autors ens documenten sobre les primeres referències escrites del lloc des de principis del segle següent, i també sobre l'existència de la nova parròquia de Santa Engràcia i la seva sagrera. Sense oblidar la també mil·lenària església de Sant Pere de Reixac i la vila existent al seu entorn, just a l'altra vora del riu Besòs, que al segle XIX s'incorporen al terme de Montcada.

La nostra monografia no desaprofita l'ocasió d'endinsar-se en la història de Montcada des de múltiples aspectes socials, econòmics, militars, demogràfics, etc. S'extreu tota la informació que aporten les importants fonts documentals, entre les quals en destaca molt especialment una per la seva importància, contingut i detall: el capbreu de la baronia del 1390, fet arran de l'adquisició del castell i els termes de Montcada pels consellers de Barcelona i que es conserva a l'Arxiu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

1. Número monogràfic de la *Revista del Museu Municipal de Montcada i Reixac*, núm. 23 (2023), 230 p.

Aquest document, excepcional per la seva naturalesa, ens dona a conèixer profundament la Montcada d'aquell moment, pertanyent aleshores a la baronia de la Ciutat Comtal (des del 1390). És el Consell de Cent barceloní el que ordena la celebració d'aquest acte per a tenir tota la informació precisa dels terratinents del seu terme, amb les seves possessions i els drets que fan efectius per aquestes. És important destacar que el document parla de la Pobra Nova de Montcada quan es refereix al lloc conegut com la fira del castell.

El capbreu recull seixanta-cinc declaracions prou detallades i l'obra en publica la traducció al català. Per la seva naturalesa, no hi ha dubte que el document és una font d'informació bàsica i extraordinària del lloc a la baixa edat mitjana, en un moment d'apogeu i expansió de Barcelona i Catalunya en general.

Amb el capbreu es publiquen, també traduïts, tretze documents més. El primer és una còpia d'un antic manuscrit de l'any 853 (sembla) que ja fa referència a Montcada. I després en venen d'altres no menys importants: un del 1023 amb la primera al·lusió al seu castell; un del 1225, de donació d'un molí al monestir de Santes Creus; un extracte de la *Crònica de Jaume I* on s'explica el setge del castell montcadenc (contra el seu titular, Guillem de Montcada, en haver desobeït una ordre reial per a allotjar-hi els soldats del monarca); uns establiments de cases i terres del segle XIV; un altre del 1383 relatiu a determinats privilegis comtals sobre Montcada; l'acte del 1390 de venda reial dels castells i termes de Cervelló i de Montcada als consellers de Barcelona (publicat en la versió original llatina); uns altres capbreus dels anys 1436, 1437 i 1475; un memorial del 1477 d'actes reials sobre la vila i el castell, un document del 1650 que explica un robatori efectuat a l'hostal de Montcada i una nota que descriu l'assassinat del batlle del lloc el 1674. Els apèndixs documentals es complementen amb una llista que resumeix i llista els noms i cognoms de les persones que declaren en el capbreu del 1390.

Durán i els altres autors d'aquesta obra buiden tot aquest corpus documental i, com diem, ens faciliten tota la informació que conté. Però el treball no es limita a un període històric determinat, sinó que es projecta fins al segle XXI, tot exposant l'evolució de l'indret on es construí la fortificació, fins a la seva desaparició total, i els treballs actuals i més recents de recuperació. Tot un procés al qual Durán ha contribuït amb l'ajut i la col·laboració de les nombroses persones que s'esmenten, tot formant un equip admirable creat a l'entorn del Museu Municipal de la ciutat.

Tot i això, la principal aportació d'aquesta publicació, a criteri de qui subscriu, és que ens permet reconstruir com era el castell montcadenc, tot i que cap rastre ni cap resta ha sobreviscut fins als nostres dies. Amb una minuciositat digna d'elogi, els nostres autors, amb la informació arxivística que s'aporta, completada amb diverses i nombroses làmines dels segles XIX i XX (que inclouen diferents fotografies d'antigues restes arqueològiques), ens descriuen la construcció i, amb l'ajut de moderns mitjans tecnològics i digitals, fins i tot ens aporten una imatge de com devien ser la fortalesa i el seu entorn en el moment de major esplendor.

Un treball rellevant que ens endinsa en la història d'un dels centres civils i militars més importants de l'antic comtat de Barcelona, clau, en els seus orígens, en tot el procés de recuperació i consolidació cristiana enfront de l'al-Àndalus. I, com ens diu Shideler, «els autors d'aquesta obra no han deixat cap pedra per recórrer sobre la història del castell de Montcada al llarg d'un mil·lenni».

Per part nostra, reconeixem també el valor del treball que és a les nostres mans, d'indubtable interès per als estudiosos i els historiadors catalans i d'arreu. I encoratgem els autors a continuar aquesta tasca de reconstrucció històrica, una tasca que transcendeix el lloc de Montcada i Reixac per la gran importància estratègica que tingué el seu castell en tot el procés de recuperació territorial cristiana a l'alta edat mitjana de l'antic comtat de Barcelona.

Albert Ruiz Sánchez

Universitat Internacional de Catalunya